

ZLO JE ,MYSLENIUVZDORNÉ‘

Marci Shore

Pred dvoma týždňami si vyše šesťdesiat miliónov Američanov zvolilo za prezidenta fašistu. Dnes, vo chvíli zúfalstva, sa znovu vraciam k Arendtovej – jednej z mojich prvých a najväčších lások. Obraciam sa k nej ako k zosobneniu odporu voči „normalizácii“, čiže túžby pretĺkať sa každodenným životom s tým, že popierame, že by sa k nám, obyvateľom nového sveta 21. storočia na druhom brehu Atlantiku, mohlo znova vrátiť niečo podobné totalite. Arendtová upriamuje našu pozornosť na klamára ako „bytosť konajúcu“, túžiacu zmeniť svet, a na skrytú radosť buržoázie z toho, že lúza odkrýva jej pokrytectvo. Upozorňuje, že náchylnosť k totalite nemožno pripísať génom konkrétnej rasy alebo národa. Je skôr univerzálna. Argument o „národnom charaktere“ a nezmeniteľnej povahe – myšlienka, že Nemci boli jednoducho zlí – je pre niektorých ľudí príťažlivý. Vďaka nemu môžu v noci pokojne spať. No Arendtovej myšlienka, že Nemci v sebe nemali vrodenuú rolu popravcov, rovnako ako Židia nemali vrodenuú rolu obetí, je veľmi znepokojivá. Ak bol totiž holokaust skôr prejavom univerzálneho ľudského potenciálu, nik z nás by už nikdy nemal pokojne spať.

V súčasnosti si to nemôžeme dovoliť.

23. 11. 2016

Hannah Arendtová

„Je pravdou, že by bolo potrebné zásadne viac, než sú rozmary historikov, na vymazanie historického faktu, že v noci na 14. augusta 1914 prekročili nemecké jednotky hranice Belgicka; vyžadovalo by si to nie menej ako mocenský monopol nad celým civilizovaným svetom. No takýto monopol nie je zdanlivo až taký nepredstaviteľný...“

Pravda a politika

„... neistá je povaha faktov, ktoré vždy môžu byť nejakou inak, a preto v uvažovaní človeka nedisponujú znakmi sebaoprotiverdenia alebo hodnovernosti. Pretože luhár nemá problém prispôbovať si ‚fakty‘ tak, aby mal z toho zisk a potešenie, či aby vychádzali v ústrety samotným očakávaniam jeho pub-

lika, je tu vždy možnosť, že bude presvedčivejší než ten, kto hovorí pravdu. Naozaj bude obvykle hodnovernejší; jeho výklad bude vyznievať logickejšie, pretože z neho milosrdne zmizne prvok neočakávanosti, ktorá je jednou z úžasných vlastností všetkého, čo sa deje. Nejde len o racionálnu pravdu, že sa tu hegelovsky povedané stavia zdravý rozum na hlavu; realita je dosť často na príťaž logike zdravého rozumu a nie menej na príťaž zisku a potešenia.“

Pravda a politika

„[Luhár] je prirodzeným hercom; hovorí, čo nie je, lebo chce, aby boli veci inak, ako sú – teda, že chce zmeniť svet. Využíva naše nepotlačiteľné nutkanie konať, meniť realitu, tú našu záhadnú schopnosť *povedať*, že slnko svieti, aj keď leje ako z krhle. Keby sme boli tak naskrze podmienení v našom správaní, ako by si to želali niektoré filozofické koncepty, nikdy by sme nedokázali dosiahnuť ten malý zázrak. Inými slovami, naša schopnosť klamať – nie práve naša schopnosť hovoriť pravdu – patrí k tým niekoľkým očividným, preukázateľným faktom, ktoré potvrdzujú ľudskú slobodu.“

Pravda a politika

„Tradičná lož sa týka len konkrétostí a jej cieľom vôbec nie je oklamať doslova každého; je zameraná na nepriateľa a cieľom je oklamať len jeho... Pretože fakty sa vždy vyskytujú v kontexte, konkrétna lož – to jest klamstvo, ktoré sa nepokúša zmeniť celý kontext – natruhuje diery v tkanive faktuality. Ako vie každý historik, lož možno vybadať podľa inkongruencie, dier alebo záplat na styčných miestach. Pokiaľ je textúra nedotknutá ako celok, lož sa napokon vyjaví sama od seba... Moderné politické lži sú také veľké, že si vyžadujú kompletne prearanžovanie celej faktúálnej textúry – vytvorenie novej reality, do ktorej zapadnú bez švov, prasklín alebo trhlín presne ako fakty zapadajú do svojho pôvodného kontextu.“

Pravda a politika

„Lebo je celkom možné, a to dokonca v rámci sféry praktických politických možností, že jedného pekného dňa vysokoorganizované a mechanizované ľudstvo celkom demokraticky dospeje – konkrétne prostredníctvom rozhodnutia väčšiny – k tomu, že pre ľudstvo ako celok by bolo lepšie zlikvidovať niektoré časti samého seba.“

Pôvod totalitarizmu

„Ústrednú pieseň v hre *Erst kommt das Fressen, dann kommt die Moral* (Najprv je žranica, až potom morálka – pozn. *prekl.*) privítal frenetickým potleskom doslova každý, hoci z rozdielnych dôvodov. Luza aplaudovala, lebo jej text zobrala doslovne; buržoázia jej aplaudovala súc tak dlho pomýlená vlastným pokrytectvom, že sa unavila napätím a našla hlboký význam vo vyjadrení banality, v ktorej žila; elita jej aplaudovala, lebo odhaliť pokrytectvo je predsa taká prvotriedna a úžasná zábava.“

Pôvod totalitarizmu

„Čo spája týchto ľudí je pevné a úprimné presvedčenie o ľudskej všemocnosti. Ich morálny cynizmus, ich presvedčenie, že je všetko dovolené, spočíva na neochvejnej istote, že všetko je možné.“

Pôvod totalitarizmu

„Môžeme povedať, že radikálne zlo sa objavilo v súvislosti so systémom, v ktorom sa všetci ľudia stali rovnako nepotrební.“

Pôvod totalitarizmu

„Historici zaujatí fenoménom samotným si, žiaľ, nevšimli, že luzu nemožno identifikovať s mohutnejšou robotníckou triedou a už vôbec nie s ľuďom ako celkom, ale že v skutočnosti pozostáva z odpadu zo všetkých tried. Vďaka tejto skladbe sa zdá, že luza a jej predstavitelia skoncovali s triednymi rozdielmi a že tí, ktorí stoja mimo triedne rozdeleného národa, sú ľuďom samotným (*Volksgemeinschaft*, ako by to povedali nacisti), a nie jeho znetvorením a karikatúrou. Historickí pesimisti pochopili esenciálnu nezodpovednosť tejto novej sociálnej vrstvy a správne predvídali, že demokracia sa zvrhne na despociu, ktorej tyrani vziať z luzy a ktorí sa budú o ňu opierať. Nepochopili však, že luza nie je len odpad, ale aj vedľajší produkt buržoáznej spoločnosti, priamo ňou vyrobený, a preto od nej nikdy neoddeliteľný. Z tohto dôvodu si nevšimli čoraz väčší obdiv smotánky k podsvetiu, ktorý sa ako červená niť tiahne 19. storočím...“

Pôvod totalitarizmu

„Anonymným umieraním v koncentračných táboroch... strácala smrť svoj zmysel ako koniec naplneného života. V istom zmysle odobrali človeku jeho vlastnú smrť, a tým dokázali, že mu nič nepatrilo a on nepatril nikomu. Jeho smrť jednoducho spečatila fakt, že vôbec nikdy neexistoval.“

Pôvod totalitarizmu

„Koncentračné a vyhladzovacie tábory totalitných režimov slúžia ako laboratóriá na verifikovanie fundamentálneho presvedčenia totalitarizmu, že všetko je možné.“

Pôvod totalitarizmu

„Kým dlhšie ho človek počúval, tým bolo jasnejšie, že jeho neschopnosť hovoriť úzko súvisela s jeho neschopnosťou myslieť.“

Pôvod totalitarizmu

„Čím dlhšie ho človek počúval, tým bolo jasnejšie, že jeho neschopnosť hovoriť úzko súvisela s jeho neschopnosťou myslieť.“

Eichmann v Jeruzaleme

Hannah Arendtová

„Som naozaj presvedčená, že zlo nie je vôbec ‚radikálne‘, ale iba extrémne a nemá ani hĺbku, ani žiadnu démonickosť. Dokáže však prerásť a zamoriť celý svet práve preto, že sa šíri ako pleseň. Ako som povedala, je ‚mysleniu vzdorné‘, pretože myslenie sa usiluje dosiahnuť nejakú hĺbku, dostať sa ku koreňom a v okamihu, keď sa zahltí zlom, stane sa frustrujúcim, lebo tam nič nie. To je jeho ‚banalita‘. Len dobro má hĺbku a môže byť radikálne.“

List Geršomovi Scholemovi

„Nikdy v živote som ‚nemilovala‘ žiadny ľud, ani kolektív – ani nemecký ľud, ani francúzsky, ani americký, ani robotnícku triedu, ani nič podobné. Naozaj milujem ‚len‘ svojich priateľov a jediný druh lásky, aký poznám a v ktorý verím, je láska ku konkrétnym ľuďom.“

List Geršomovi Scholemovi

„Viete, rozhodujúci nebol rok 1933, aspoň nie pre mňa. Rozhodujúci bol deň, keď sme sa dozvedeli o existencii Osvienčimu. To bolo v roku 1943. Spočiatku sme tomu neverili... Predtým sme si hovorili: Hej, každý má nepriateľa. To je celkom prirodzené. Prečo by národ nemal nepriateľov? Ale toto bolo iné. Akoby sa otvorila priepasť. Mali sme predstavu, že všetko iné sa dá nejako opraviť, pretože v politike sa v určitom okamihu dá opraviť takmer všetko. Ale toto nie. *Toto sa nemalo stať.*“

Čo zostáva? Zostáva jazyk. Rozhovor s Güntherom Gausom

„Naozaj neverím v možnosť nejakého myšlienkového procesu bez osobnej skúsenosti. Každá myšlienka je domyslievaním...“

Čo zostáva? Zostáva jazyk. Rozhovor s Güntherom Gausom

„Keby sme začali hovoriť pravdu, že sme iba Židia, znamenalo by to vystaviť sa osudu ľudských bytostí, ktoré sú bez ochrany akéhokoľvek konkrétneho práva alebo politickej konvencie len ľudskými bytosťami. Je ťažké predstaviť si nebezpečnejší postoj, pretože v skutočnosti žijeme vo svete, v ktorom na dlhý čas prestali ľudské bytosti existovať“.

My, utečenci

„Celé roky sme stretávali Nemcov, vyhlasujúcich, že sa hanbia, že sú Nemci. Často cítim nutkanie odpovedať, že sa hanbím, že som ľudskou bytosťou.“

Organizovaná vina a kolektívna zodpovednosť

citáty z anglického originálu preložil Igor Otčenáš

OD KAZY:

Hannah Arendtová: *Eichmann v Jeruzaleme: Správa o banalite zla*. Bratislava, Premedia, 2016, preložil Igor Otčenáš.

Hannah Arendt, "A Letter to Gershom Scholem," *The Jewish Writings*, ed. Jerome Kohn and Ron H. Feldman (New York: Schocken Books, 2007): 465-471.

Hannah Arendt, "Organized Guilt and Collective Responsibility," *The Portable Hannah Arendt*, ed. Peter Baehr (New York: Penguin Books, 2003): 146-156.

Hannah Arendt, *The Origins of Totalitarianism* (San Diego: Harcourt Brace and Company, 1973).

Hannah Arendt, "Truth and Politics" in *Between Past and Future* (New York: Penguin Books, 2006): 223-259.

Hannah Arendt, "We Refugees," *The Jewish Writings*, ed. Jerome Kohn and Ron H. Feldman (New York: Schocken Books, 2007): 264-274.

Hannah Arendt, "What remains? The Language Remains": A Conversation with Günther Gaus," *The Portable Arendt*, ed. Peter Baehr (New York: Penguin Books, 2003): 3-24.